

ברכת שעשה ניסים לרואה נרות חנוכה שהדליק בן נח

הקדמה
ברכת הרואה על נר שהדליק קטן
ברכת הרואה על נר שהדליק משום חשד
סיכום

הקדמה

בשנים האחרונות זכינו לנהירה לקבלת מצוות של בני נח. הרבה מזה בא בזכות מו"ר הרב אורי שרקי שליט"א שעומד בראש ארגון **"ברית עולם - המרכז העולמי לבני נח"** הפועל מירושלים שנותן הדרכה לבני נח ברחבי העולם. כפי שניתן לראות ברמב"ם בהלכות מלכים פרק י הלכה י, בן נח יכול לקיים לא רק את שבע מצוות בני נח, אלא הוא רשאי לקיים גם את שאר מצוות התורה:

בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה.

נשאלת השאלה, במקרה שכן נח הדליק נרות חנוכה לפרסם את נס חנוכה, האם יהיה ניתן לברך על ראיית נרות חנוכה שהדליק בן נח?
השולחן ערוך באורח חיים (סימן תרעו סעיף ג) פסק:

מי שלא הדליק, ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה ניסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו.

וביאר התוספות במסכת סוכה (מו, א ד"ה הרואה) את הסיבה לדין ייחודי זה:

בשאר מצוות כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה, וטעם ראשון ניחא דלא תיקשי ליה מזוזה. ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך.

לכאורה נראה שיש לחלק בין הדלקת בן נח להדלקת ישראל בשתי נקודות:

א. אין בן נח חייב במצות הדלקת נר חנוכה והדלקתו היא בגדר "אינו מצווה ועושה".
ב. בן נח אינו מברך את הברכות על הדלקת נרות חנוכה, וכפי שכתבו התוס' "דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך".

בדברי הפוסקים מצאנו שני מקרים שדרכם נוכל לדון בנקודות אלו.

ברכת הרואה על נר שהדליק קטן

כתב השולחן ערוך אורח חיים (סימן תרעה סעיף ג):

אשה מדלקת נר חנוכה, שאף היא חייבת בה; אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום, ואף על פי שהניחה גדול. ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר.

וביאר המשנה ברורה (שם בס"ק יא) שאם הדליק חש"ו לא עשה כלום "אפילו אחרים עומדין על גביו, דאין עליהן חיוב מצוה".

ידידי ומו"ר הרב צבי רייזמן שליט"א בספרו רץ כצבי (חלק מעגלי השנה ב סימן ה אות ט) הביא מעשה רב בעניין זה המובא באשל אברהם מבוטשאטש (או"ח סי' תרעט):

נתאחרתי בבואי מהמקווה בליל ערב שבת קודש ליל ראשון דחנוכה הלזה, ולא הדלקתי הנר חנוכה, מאחר שבוודאי לא פרח אז שום עוף, וכבר ראו כוכב אחד על ידי ספק, אין להדליק, שהרי העמידו חז"ל דבריהם גם במקום מצוה דאורייתא כשופר ולולב שיודחה המצוה מפני שבות. אך מכל מקום אמרתי שידליק תינוק גם שכבר הגיע לחינוך, כי מכל מקום הוי ליה שבות דשבות. ומכל מקום הייתי מסופק אם לברך שעשה ניסים ושהחיינו על הנרות שהדליק הקטן בן י"ב, כיון שיש אומרים שאיני יוצא ידי חובה על ידי קטן, וספק ברכות להקל. והרהרתי הברכות שלושתן, ואמרתי התיבות בלי שם הקדוש.

ומבאר ר"צ רייזמן:

למדנו מדבריו שיש להסתפק האם מברכים על ראיית נר חנוכה שהודלק על ידי קטן, כי יתכן שברכת הרואה נתקנה רק על ראיית נרות חנוכה שמתקיימת בהם מצות הדלקת נר חנוכה, ואילו כאן יש קיום של מצות חינוך... ומאחר וקטן אינו מוציא את הגדול ידי חובת הדלקת נרות חנוכה [או"ח סי' תרעה סע' ג] נמצא כי הנרות שהדליק אינם נרות של קיום מצוה, ואין לברך עליהם ברכת הרואה.

לכאורה נראה שגם בעינינו יש צד לומר שבהדלקת בן נח אין לצאת ידי חובה מפני שהוא לא מחויב במצוה. ואם כן איך יתכן שנוכל לברך על ראיית נרות בן נח.

יש מקום לחלק ולומר שישנו הבדל בין קטן לבן נח בזה שלקטן אין דעת ואילו לבן נח יש דעת. לכן כאשר קטן מדליק נר חנוכה אין הדלקתו מספקת מפני שאינו מדליק לשם הנס ואילו בן נח שהוא בר דעת הוא כן יכול להדליק לשם הנס ולפרסומי ניסא. יוצא שלכאורה יהיה מותר לברך על נרותיו של בן נח.

ברכת הרואה על נר שהדליק משום חשד

פסק השולחן ערוך באורח חיים (סימן תרעא סעיף ח):

חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות, צריך להדליק בשתייהן מפני החשד.

ומובא בספר רץ כצבי חלק שם אות ז:

והסתפק הגרי"ש אלישיב (פניני חנוכה עמ' קל) "בחצר שיש לה ב' פתחים שמדליק בשניהם, האם יכול לברך על הנר שבפתח השני שהדלקתו מפני החשד. שהרי המדליק אינו מברך אלא באחד מהן, ובשני מדליק בלי ברכה. ולכאורה כך גם הרואה לא יוכל לברך עליו.

והוסיף שהגרי"ש זצ"ל הסתפק למה לא חששו לברכה לבטלה. וכן הביא את דברי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספר שמעתתא דמשה "דכמו שאין מברכים [על נר שהודלק "מפני החשד"] דלא הוי עיקר מצות חכמים, כמו כן אין מברכין עליהן ברכת הרואה". אולם הביא את דברי מו"ר הגרשז"א זצ"ל בהליכות שלמה (פרק יז סעיף ב) "נר שהדליקוהו מפני החשד בלבד, מברכים עליו ברכת הרואה". ובהערות שם נתבאר טעמו של הגרשז"א זצ"ל:

דכיון שחייב המדליק בכך כדי שלא יהא עליו חשד, והוא עשוי לשם זה שיסבור הרואה שזהו נר הודלק למצוה, אפשר שפיר להודות ולברך על ראייתו ברכת שעשה ניסים, כי הוא באמת מזכיר הנס, ואין זה דומה לנר של בהכנ"ס דיתכן שאין זה כרואה נר חנוכה אלא מנהג, שהרי דבר זה לא נזכר בגמ'... מה שאין כן בנידון דידן שהוא חיוב גמור מתקנת חכמים אפשר שפיר לברך.

ואני הקטן רוצה להוסיף ולחדד את דברי מו"ר הגרשז"א זצ"ל, שבנר של חשד ישנו חיוב להדליק משום פרסומי ניסא, לכן ההדלקה לשם פרסומי ניסא. אלא שאין מברכים מפני ספק ברכות כפי שמובא בחידושי הר"ן במסכת שבת (דף כג עמוד א).

מכאן אנו רואים שאם המדליק אינו מברך על ההדלקה מפני שהוא אינו צריך לברך, כלומר שאינו מחויב מן הדין לברך, אין לברך על ראיית נרות אלו.

סיכום

העולה מהנ"ל בנידון דידן שאין בן נח מברך על ההדלקה, אע"פ שהוא מדליק לשם פרסומי ניסא, ובגלל שהוא לא מברך על ההדלקה אין אפשרות לברך על ראיית נרותיו.